

11. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии : [2-е изд.] / С. Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1976. – 424 с.
12. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл. – М. : Прогресс, 1990. – 368 с.
13. Яницкий М. С. Ценностные ориентации личности как динамическая система / М. С. Яницкий. – Кемерово : Кузбассвузиздат, 2000. – 204 с.

Анотація
Л.Р.Ибраимова

Формирование кросс-культурных ценностей у школьников

В статье рассматривается проблема межкультурной коммуникации в системе кросс-культурных ценностей школьников. Кросс-культурные ценности создают процесс взаимодействия между разными типами культур и соответствующих им образовательных практик, которые выступают главным фактором смысловой и ценностной признаками современном образования.

Ключевые слова: культура, межкультурная коммуникация, ценности, кросс-культура, культурное осведомление.

Summary
L.R.Ibraimova

Formation of Cross-Cultural Values of Pupils

The problem of cross-cultural values of students is analyzed in the article. Cross-cultural values create a process of interaction between the different types of culture and their corresponding educational practices, which were the main factor in semantic value and characteristics of modern education.

Key words: culture, intercultural communication, cultural awareness, values, cross-culture.

Дата надходження: «22» вересня 2012 р.

УДК 371.132(045)

Н.В.КАЗАКОВА,
кандидат педагогічних наук, доцент;
Л.С.ПІСОЦЬКА,
кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Хмельницький)

Реалізація принципів педагогічної моралі у професійній діяльності педагога

У статті розкриваються принципи педагогічної моралі у діяльності педагога: педагогічного гуманізму, педагогічного оптимізму, колективізму, громадянськості та патріотизму. Зміст статті висвітлює основні підходи щодо реалізації цих принципів у професійній діяльності педагога.

Ключові слова: мораль, педагогічна діяльність, принцип педагогічного гуманізму, принцип педагогічного оптимізму, принцип колективізму, принцип громадянськості та патріотизму.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Діяльність педагога – це діяльність, яка спрямована на іншу людину і здійснюється на перетині багатьох факторів. Цими факторами виступають: загальний стан суспільства, яке визначає інтегральні впливи і критерії людського життя і детермінує його опосередковано через норми життя, традиції, форми поведінки; власна система цінностей, яка формується через трансформацію загальних і особливих впливів навколишнього; гуманізація освіти і виховання на тлі нового розуміння мети освіти і педагогічної діяльності, котрі мають забезпечити розвиток цілісної особистості, формування активної життєвої позиції, залучення до творчої участі в житті.

Г.Сковорода відзначав, якщо велика справа панувати над тілами, то ще більша – керувати душами...Якщо важливо лікувати тіло, то чи не найважливіше разом з тілом зберігати і душу людини цілою, здоровою, незіпсованою? [4]. Вважаємо, що ці слова філософа розкривають сутність педагогічної діяльності.

Будь-яка діяльність керується певними вихідними положеннями, які є її принципами. В основі педагогічної діяльності лежать такі основні принципи, як науковості, зв'язку з життям, природовідповідності, системності, детермінізму, гуманізму, виховуючого навчання, педагогічного гуманізму.

Аналіз досліджень і публікацій... Аналіз праць з означеної проблеми засвідчує, що вона розроблялася у контексті різних наукових галузей. Філософські аспекти моралі, гуманізму і гуманізації розкривалися у працях Г.Вашенка, А.Макаренка, І.Огієнка, В.Сухомлинського, К.Ушинського та інш.

Істини гуманної педагогіки сформульовані Ш. Амонашвілі.

Сферою наукових інтересів С.Гончаренка є гуманізація як морально – педагогічний принцип педагогіки і розмежування тлумачення понять «гуманізація» і «гуманітаризація». Науковець стверджує, що гуманізація освіти є одним із принципів реформування освіти і однією з найважливіших проблем педагогічної теорії та практики.

І.Бех, Г.Васянович, О.Сухомлинська, Л.Шевченко серед принципів педагогічної моралі виділяють принцип педагогічного гуманізму, який бере початок у любові та чуйності до дитини, до учня, до людини.

В.Семиченко розглядає проблему моралі, гуманізму крізь призму психології педагогічної діяльності.

Формулювання цілей статті... Розкрити проблему реалізації принципів педагогічної моралі у професійній діяльності у контексті вимог до педагогічної діяльності.

Виклад основного змісту... Педагог – носій не лише знань, умінь, навичок, але й моральної культури, духовності, краси. На нього покладається величезна соціальна відповідальність за виховання молоді. Сьогодні суспільство має нагальну потребу у високоморальній особистості. Першочерговим завданням освіти є виховання особистості, здатної робити вибір, приймати рішення з позицій моралі.

Суспільне життя переконує, що без культивування таких моральних цінностей як добро, людяність, відповідальність, почуття власної гідності, творча ініціатива, підприємливість, толерантність не можна розраховувати на поліпшення ситуації у світі. На жаль, незважаючи на велике значення морально-духовних цінностей в житті людей, вони ще не зайняли належного місця в системі цінностей підростаючого покоління. Нині в молодіжному середовищі наявні злочинність, озлобленість, нігілістичне ставлення до принципів моралі, а саме: спостерігається крайній егоцентризм, низький рівень культури спілкування, небажання покладати на себе відповідальність, недостатня сформованість патріотизму, втрата життєвого оптимізму та інші негативні прояви.

Вивчення стану сформованості моральності показало, що в шкільній практиці спостерігається стандартизація виховного процесу, зберігаються застарілі способи передачі ціннісного ставлення до світу в готовому вигляді, відбувається підміна гуманної педагогіки випадковим набором виховних заходів. Школа здебільшого не зуміла подолати авторитаризм, кардинально змінити філософію та ідеологію виховання, повернутись до інтересів особистості, її насущних проблем. У практиці виховної роботи з дітьми вчителями більше уваги приділяється аналізу негативних вчинків, тоді як позитивне частіше не помічається, недооцінюється. Практика показує, що у різних ситуаціях взаємодії, коли учні виявляють негативну поведінку, окремі педагоги на перший план ставлять погрозу, покарання. З огляду на це, акцентуємо увагу на застереження В.Сухомлинського. Він закликав педагогів не допускати у складну педагогічну лабораторію гуманізму стук кулака по столу й окрику [4, с.140]. Непрямі виховні засоби (прохання, натяк, усмішка, гумор) і опосередковані засоби (через учнівський актив, громадську думку, неформальних лідерів) використовуються педагогами рідко. Далеко не кожен педагог спроможний побачити себе очима дітей, знайти своє місце у вирішенні насущного завдання освіти – виховання гуманності у підростаючого покоління, як цьому вчив В.Сухомлинський. Він радив, щоб кожен педагог навчився бачити в дитині, як у дзеркалі, самого себе [4, с.140], не соромитися час від часу самому пересісти до дитини у її човен, побути з нею, подивитися на світ її очима [4, с.131].

Сучасні вітчизняні (І.Бех, О.Сухомлинська) та зарубіжні науковці (А.Кокель, С.Мешальський, Т.Левовицький) закликають суспільство до толерантного виховання молоді, спроможної врятувати його від тотального самознищення, загибелі. Ми погоджуємося з думкою А.Кокеля, що система освіти покликана сформувати у молоді відчуття межі між демократією і анархією, між особистою свободою і правилами громадянського життя; на розумінні цінності людської свободи мають ґрунтуватися етичні основи виховної системи, основу якої можуть становити ціннісні принципи: гуманізму, демократизму, громадянськості тощо [8].

Найбільш узагальнено моральні вимоги до особистості педагога, його діяльності містяться в моральних принципах. Теоретичний аналіз літератури з проблеми дослідження (І.Бех, Г.Васянович, Л.Шевченко) дозволив виявити, що до принципів педагогічної моралі відносять: принципи педагогічного гуманізму, педагогічного оптимізму, колективізму, громадянськості та патріотизму [2].

Переходимо до розкриття їхнього змісту. На основі аналізу психолога – педагогічної літератури стверджуємо, що принцип педагогічного гуманізму передбачає любов до дитини, вболівання за неї, піклування про її здоров'я, внутрішні переживання, життєві ситуації тощо. Ш.Амонашвілі писав: «Істинно гуманна педагогіка – та педагогіка, яка здатна добровільно

привертати дитину до виховання, здатна збудити в неї прагнення виховуватися, бути вихованим....та, котра зможе залучити дитину до творення самої себе» [1]. Виходячи з цього зазначаємо, що принцип гуманізму передбачає усунення авторитарного стилю спілкування; збереження і розширення прав особистості в колективі; забезпечення свободи вибору вихованцем світоглядних, релігійних, політичних поглядів; відповідальність вихованця перед собою, колективом, батьками, педагогами-вихователями за свої вчинки та дії.

Принцип педагогічного гуманізму пронизує ідея, яку сформулював А.Макаренко у такий спосіб: якомога більше вимог до людини, разом з тим і якомога більше поваги до неї [5]. Очевидно, що мораль і вимогливість педагога до дитини – не самоціль, а засіб духовного становлення особистості, формування її моральної позиції, орієнтація на позитивну моральну діяльність. Уміння педагога знайти відповідні форми моральних вимог є запорукою того, що вони будуть сприйняті й усвідомлені дитиною. Тут важливе місце належить моральному передбаченню, яким має володіти педагог. Якщо він відчуває, що дитина неспроможна сприйняти моральну вимогу через вік, природні вади, моральну запущеність, то й сама вимога втрачає будь-який сенс, набуває рис передчасності, недоречності. За народними твердженнями, – стверджує М.Стельмахович, – засвоєння моральної істини повинно проходити через почуття, переживання та розум людини, втілюватись у її благородних учинках [4, с.192].

Практика підтверджує, що принцип педагогічного гуманізму передбачає повагу до позиції вихованця навіть тоді, коли він відмовляється виконувати висунуті вимоги. Якщо педагог не поважає вихованця через те, що він має власну позицію, то тим самим не визнає індивідуального буття особистості, її краси, своєрідності й чарівності. Крім того, цей принцип вимагає визнання права особистості на повну відмову від формування тих якостей, які за будь-яких причин суперечать її переконанням (гуманність, релігійність).

Важливим елементом принципу педагогічного гуманізму є розвиток у вчителів і учнів позитивної установки на особистість один одного. Суб'єкт-суб'єктний характер організації навчання і виховання скеровує установку вчителя й учня на активний пошук готовності взаєморозуміння, проникнення у світ почуттів і переживань. За таких умов і відбувається спрямованість людини на людину. Наприклад, учень, у якого діє установка «учитель – особистість», буде певний того, що у складній, можливо, екстремальній ситуації, в якій опинився учень, такий учитель захистить його від несправедливих звинувачень, підозр, здійснить об'єктивну моральну оцінку. Водночас, установка педагога на учня як особистість створює момент істини – момент позитивного очікування: учень не схибить, зможе морально вистояти, виявить моральну стійкість і надійність.

Для того, щоб успішно реалізовувати принцип педагогічного гуманізму у професійній діяльності педагог повинен володіти ціннісними орієнтаціями, які визначено К.Ющаким таким чином: життя, здоров'я, щастя, чесність, віра, зрілість, гуманізм, доброзичливість, справедливість, свобода, терпимість, відповідальність, мужність, вірність, безкорисність, альтруїзм, співчуття, щирість, патріотизм [7].

Принцип педагогічного оптимізму передбачає наявність у вихователя і вихованців світовідчуттів, просякнутих життєрадісністю, вірою в майбутнє, успіх, схильність у всьому бачити добре, світле. Оптимізм усуває недоброзичливість, злість, підозру у взаєминах між педагогом і вихованцем, створює живу, радісну атмосферу спілкування і взаєморозуміння, викликає відчуття щастя. Педагогічний оптимізм несумісний із будь-якою одноманітністю. В'ялість, пасивність, інертність навчального процесу суперечать динамічному розвитку дитини. Діти люблять сміх, веселість, дотепний жарт. Тому, не випадково І.Харченко розглядає гумор учителя природним джерелом оптимізму та як одну зі складових його професійної майстерності. Науковцем виділено такі провідні характеристики гумору: допомагає створювати атмосферу доброзичливості та щирості; є показником його емоційної зрілості, засобом активної психічної саморегуляції, знищує в учнів рівень тривоги, вчить їх підтримувати інтелектуально й емоційно добрі стосунки зі своїми однокласниками; гумор сприяє розвитку вищих інтелектуальних почуттів; виступає джерелом розрядки, засобом усунення розумової втоми, яка супроводжує засвоєння знань [6].

Особлива увага сьогодні до принципу колективізму, оскільки є різні погляди щодо нього. Підтримуємо думку окремих науковців, що відмова від принципу колективізму сьогодні є справою надто небезпечною в умовах переходу до ринкових відносин. А.Макаренко підкреслював: «Колектив – це організоване гуманне середовище для дитини, яке піклується про безпеку своїх вихованців, про певний порядок і традиції, які захищають особистість вихованця від сваволі, насильства з боку окремих індивідів, створює сприятливі умови для нормального розвитку і самореалізації кожного вихованця» [5]. Вважаємо за необхідне висловити думку, що кожному педагогу необхідно глибоко усвідомити теорію формування особистості в колективі, зберегти все найкраще, що виправдало себе у виховній практиці педагогів-гуманістів Ш.Амонашвілі,

А.Макаренка, В.Сухомлинського, Я.Корчака. На основі узагальнення окремих тверджень виокремимо такі положення й підходи:

1. Головною метою формування та діяльності дитячого колективу є особистість, її здібності, інтереси, потреби, розкриття творчого потенціалу.

2. Фундаментальною основою колективістського виховання залишається створення в дитячому колективі системи гуманних відносин.

3. Забезпечення свободи кожної особистості в колективі не дозволяє відмовитися від украї необхідних для його нормального функціонування певних обмежень.

4. Необхідно зберегти демократичні традиції організації життя дітей у колективі – самоуправління, гласність, виборність і зміну лідерів, свідомий порядок, дисципліну, самообмеження. Не може бути успішним виховання громадянина-господаря своєї країни, якщо дитина, підліток не набувають у школі досвіду відповідальності за виконання певних функцій в організації освітнього процесу. Все це є відомими істинами, але важливо їх не розгубити.

Принцип громадянськості й патріотизму передбачає наявність у педагога почуттів власної гідності, внутрішньої свободи особистості, дисциплінованості, відповідальності, поваги й довіри до інших громадян і до державної влади. Учитель повинен бути здатним виконувати свої обов'язки, вміти гармонійно поєднувати патріотичні національні і наднаціональні, загальнолюдські почуття. Вітчизняні теоретики й педагоги-практики Г.Ващенко, М.Пирогов, С.Русова, В.Сухомлинський, К.Ушинський розглядають принцип громадянськості як один із провідних у педагогічній етиці. До прикладу, Г.Ващенко, висвітлюючи генезу і розвиток українського виховного ідеалу, наголошував на його послідовній традиційності. Оскільки головним джерелом традиційного виховного ідеалу українця є релігійність і патріотизм, то на педагога покладається безпосередня відповідальність за формування цього ідеалу в молоді. Перша абсолютна вартість для молоді, – говорить Г.Ващенко, – є Бог, друга – Батьківщина [3].

Висновки... Таким чином, приходимо до висновку, що професійна педагогічна діяльність вимагає від педагога бути педагогом із високою моральною культурою. Зазначимо, що це, насамперед, людина, яка любить дітей, знаходить радість у спілкуванні з ними, вірить у те, що кожна дитина може стати хорошою людиною, вміє дружити з дітьми, переймається дитячими успіхами і невдачами, знає душу дитини, ніколи не забуває, що сама була колись дитиною. Це педагог, який керується у своїй професійній діяльності принципами педагогічної моралі: педагогічного гуманізму, педагогічного оптимізму, колективізму та громадянськості й патріотизму. Ми не претендуємо на повне висвітлення означеної проблеми. Вважаємо, що за лаштунками залишилося експериментальне дослідження реалізації принципів педагогічної моралі.

Список використаних джерел і літератури:

1. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества / Шалва Александрович Амонашвили. – К. : Освіта, 1991. – 129 с.
2. Васянович Г. П. Педагогічна етика : [навч.-метод. посіб.] / Григорій Петрович Васянович. – Львів : «Норма», 2005. – 344 с.
3. Ващенко Г. Виховний ідеал / Григорій Ващенко. – Полтава : Ред. газ. «Полтавський вісник», 1994. – 191 с.
4. Видатні українські педагоги: Інформаційний довідник / авт.-упор. Л. В. Калуська. – Тернопіль : Мандрівець, 2008. – 224 с.
5. Макаренко А. С. Деякі висновки з педагогічного досвіду / А. С. Макаренко // Твори : в 7 т. – Т. 5. – К. : Рад. школа, 1954. – С. 74, 210.
6. Харченко І. А. Сила педагогічного гумору / І. А. Харченко // Рідна школа. – 1992. – № 2. – С. 41–45.
7. Ющак К. Актуалізація професійно-ціннісних орієнтацій студентів педагогічних спеціальностей в Польщі. – Теорія і практика: Научна монографія. – К. : К.СПД. – СО Парашин К. – С. – 72 с.
8. Kokieli A. Wartosci moralne wobec wyzwani wspolczesnosci. – Міжвузівська науково-практична конференція студентів та молодих вчених «Формування та розвиток майбутнього фахівця: соціально-педагогічний ракурс» 24–15.05.2010р. м.Сьпаторія.

Анотація

Н.В.Казакова, Л.С.Песоцкая

Реалізація принципів педагогічної моралі у професійній діяльності педагога

В статті розкриваються принципи педагогічної моралі діяльності педагога: педагогічного гуманізму, педагогічного оптимізму, колективізму, громадянськості і патріотизму. Зміст статті аргументує основні підходи реалізації цих принципів в професійній діяльності педагога.

Ключові слова: мораль, педагогічна діяльність, принцип педагогічного гуманізму, принцип педагогічного оптимізму, принцип колективізму, принцип громадянськості і патріотизму.

Summary

N.V.Kazakova, L.S.Pisots'ka

Realization of Principles of Pedagogical Morality in Teacher's Professional Activity

The article reveals the main principles of pedagogical morality in teacher's activity: pedagogical humanism, pedagogical optimism, collectivism, civicism and patriotism. The content of the article elucidates the main ways of realization of these principles in teacher's professional activity.

Key words: morality, teacher's activity, principle of pedagogical humanism, principle of pedagogical optimism, principle of team work, principle of civicism and patriotism.

Дата надходження статті: «5» вересня 2012 р.

УДК [37.035:39]–07.87(438)(045)

ІРИНА КЄЖКОВСКА,

доктор суспільних наук, ад'юнкт

(м.Гданськ, Польща)

Етнокультурні цінності у громадянському вихованні учнівської молоді в Польщі

Постановка проблеми у загальному вигляді... Проблема етнічних і культурних цінностей у процесі громадянського виховання підростаючої молоді є надзвичайно актуальною. Основним чинником, що визначає її актуальність є тенденція до глобалізації сучасного світу, одним із процесів якої є людська міждержавна міграція. Кожне суспільство, кожна людська істота має своє місце у часі і в просторі, у яких перетворює зовнішній і власний внутрішній світ. У результаті міграційних процесів людини змінюється не тільки суспільне і культурне місцезнаходження людини, але перетворюється також і внутрішній світ людини, її тожсамість. Інтенсифікація суспільних відносин в останні роки поширилася на світову шкалу, завдяки якій, як стверджує Антоній Гідденс, регіональні явища, що насправді перебувають в реальному географічному віддаленні, пов'язуються і мають свої відповідники у кожній частині земної кулі, а сам процес глобалізації набуває понаднаціонального характеру. Із цією тенденцією тісно пов'язане формування нового явища у сфері суспільних відносин, а саме транснаціональності, яке має понадкультурний, хоча і більш обмежений, ніж глобалізація, характер. І наскільки глобальні процеси не залежать від конкретних національних територій, настільки транснаціональність завжди міститься у народному контексті і його не долає.

У рівній мірі, як глобалізація, так і транснаціональність передбачають у культурному вимірі відхід від традиційного поділу «центр – периферія», своєрідну детериторіалізацію культури, і, відповідно, дедалі частіше національна, етнічна тожсамість відтворюється у різних культурних і суспільних умовах на новій території. У результаті зазначених процесів, як стверджують дослідники, постають своєрідні «етнокраєвиди», у яких групова тожсамість відтворюється таким чином, що насичується новими символами і цінностями рідної культури, яку застали та символами і цінностями інших «етнокраєвидів» [4]. Зазначена тенденція відображається також у результатах численних соціологічних досліджень, присвячених аналізу проблеми пограниччя культур у межах однієї державно-територіальної одиниці [7], які вказують, передусім, що суспільне співжиття на пограниччі культур переважно немає партнерського характеру. Вирішальна більшість, якою є домінуюча група, нав'язує свою культуру національним меншинам і етнічним групам, і у цій ситуації пограниччя стає областю прагнення до домінування однієї групи і збереження власних етнокультурних цінностей другої. Окрім того, категорія пограниччя пов'язується з новим типом людини та відповідної їй індивідуальної і групової свідомості. Мається на увазі людину двох або більше культур, етнокультурна тожсамість якої характеризується явищами і процесами взаємопроникнення, накладення або інших форм зіткнення культур.

Актуальність взаємодії етнокультурних цінностей у процесі громадянського виховання в Польщі детермінується також і процесами європеїзації польського суспільства, орієнтацію на формування громадянина не тільки власної держави, але цілої Європейської Спільноти. І хоча згадана «європеїзація» не нівелює важливості збереження тожсамості громадянина польської держави, однак не звертає достатню увагу на використання етнічних культурних цінностей кожної національної спільноти, яка проживає в межах держави.

Формулювання цілей статті... Звертаючи увагу на зазначені тенденції сучасного суспільства, **метою нашого дослідження** є спроба виявлення особливостей використання етнічно культурних цінностей у процесі громадянського виховання учнівської молоді на прикладі національної ідентифікації етнічних меншин як базової етнокультурної цінності.